

Единъ дубровнишки пѣтеписъ за нашитѣ земи презъ XVI в.

Отъ Ив. Дуйчевъ

Отдавна е изтъкнато значението на разнитѣ пѣтеписи на чужди пѣтешественици прѣко нашитѣ земи презъ време на турското робство¹⁾. Единъ новъ такъвъ пѣтеписъ, неизда-

¹⁾ Ще С. Jireček, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe* (Prag 1877), стр. 113 сл., и pass., е указалъ и използвалъ даннитѣ на разни пѣтеписи, познати до онова време. Нова сводна работа, съ прегледъ на познатия материалъ, даде Ив. Д. Шишмановъ, *Стари пѣтувания презъ България въ посока на римския пѣтъ отъ Бѣлградъ за Цариградъ* (СбМНУК, IV. 1891, стр. 320—483). Отъ другитѣ автори могатъ да се отбележатъ разнитѣ приноси на Х. Кесяковъ, ПСп. XIX—XX. 1886, стр. 63—69; *ibid.*, XXI—XXII. 1887, стр. 339—347; СбМНУК. VI. 1891, стр. 167—171; ПСп. LVIII. 1899, стр. 630—640. — Л. Милетичъ, *Стари пѣтувания презъ България*, СбМНУК, VI. 1891, стр. 113—167. — В. Н. Златарски, Бѣлг. Пр. IV. 1897, кн. 9, стр. 100—116, за пѣтуването на Яковъ Бонгарсъ отъ Виена до Цариградъ презъ 1585 г., по изданието на Д. Р. Matković. — Р. Славейковъ, *Едно старо пѣтуване презъ България*, ПСп. LX. 1899, стр. 943—950. — L. Frati, *Il viaggio da Venezia a Costantinopoli del conte Luigi Ferdinando Marsilli* (1679), въ: *Nuovo Archivio Veneto*, NS. a. IV, to. VIII, p. I. 1904, pp. 63—94; p. II. 1904, pp. 295—316; съдържа множество и различни сведения за нашитѣ земи. — Г. Занетовъ, *Едно пѣтуване отъ Цариградъ до Яшъ въ Молдова презъ зимата на 1785 г.*, ПСп. LXVI. 1906, стр. 391—403. — Л. Поповъ, *Пѣтуване отъ Цариградъ презъ България въ 18 вѣкъ*, отъ С. Niebuhr, ПСп. LXIX. 1908, стр. 280—291. — К. Стояновъ, *Пѣтуване отъ Цариградъ презъ България въ 1827 г.*, отъ R. Walsh, ПСп. LXIX. 1908, стр. 238—252. — J. H. Томић, *Писма Јована Кјаромани спута преко Балк. полуострва 1659*, Споменик. XLVII. 1909, стр. 95—108. — В. Curipreschitz, *Itinerarium der Botschaftreise des Joseph von Lamberg und Niclas Jurischitz durch Bosnien, Serbien, Bulgarien nach Constantinopel 1530 aus einer gleichzeitigen Hs. neu herausgegeben von E. G. Lamberg—Schwarzenberg*, Innsbruck 1910; това ново издание на познатия пѣтеписъ е снабдено съ немалко бележки въ връзка съ отождествяване на указванитѣ мѣстни имена. За отождествяването на мѣстнитѣ имена въ турската епоха може да служи все още съчинението на С. Mostras, *Dictionnaire géographique de l'Empire Ottoman* (St. Pétersburg 1873). Множество указания за мѣстни имена се намиратъ въ ценната *Encyclopédie de l'Islam. Dictionnaire géographique, ethnographique et biographique des peuples musulmans* (Leyde—Paris, I. 1913 и следнитѣ години; съществува и нѣмско издание). — Указания за разни пѣтеписи вж. сжщо у В. Миковъ, *Извори за историята и географията на нашитѣ градове и села* (София 1935), стр. 44 сл.

денъ — доколкото може да се установи отъ библиографскитѣ справки, — е запазенъ въ Ватиканския Архивъ (Archivio Vaticano), AA Arm. I—XVIII. 6511, fol. 12^{re-vo}. По характера на самото писмо, по хартията и по мѣстонахождението на документа, трѣбва да се заключи, че той произхожда отъ XVI в., и то отъ втората половина. Началото на листа е изрѣзано и надписътъ, който се е намиралъ тамъ, не се чете ясно: познаватъ се само следи стъ думитѣ: In Christi [ржк.: χρ̄с̄] поmine... По-късна ржка е добавила надписа: Avvisi di Constantinopoli, di Terra Santa etc. Въ самия текстъ се срѣщатъ много съкращения. Мѣстнитѣ имена, за щастие, навсѣкъжде сж дадени изцѣло, което улеснява отождествяването имъ. Преписътъ на текста е направенъ съ най голѣма възможна точностъ, като съкращенията сж разтворени въ съответствие съ особеноститѣ на писача.

ARCHIVIO VATICANO
AA Arm. I—XVIII. 6511, f. 12^{re-vo}

Il signor Vlatico Colsazza, il signor Triscano Savregnano et uno chiaus con una compagnia de 32 cavalli adi 16 (?) ditto a hore 3 del giorno montasemo a cavallo, et se partisemo da Constantinopoli per il viaggio de Ragusi, et il ditto a mezo di alogiasemo al casal della Soltana Hercegovich, parente del signor Vlatico. 17 ditto 3 hore avanti di se partisemo et a mezo di alogiasemo ad Silivrea; ditto a hore 3 de notte se partisemo cavalcando con la luna, et ali 18 ditto a hore 2 del di alogiasemo a Sciurlu; ditto a hore 3 de notte se partisemo et ali 19 ditto a hore 4 del di alogiasemo a Bugas; ditto a hore 3 de notte se partisemo et ali 20 ditto a hore 4 del di alogiasemo a Aversa. La notte seguente a meza notte se partisemo et trovasemo uno che era impallado i(n) mezo la strada. 21 ditto al far del di passasemo per Andrinopoli et a hore doi del di alogiasemo a un casaletto. 22 ditto se partisemo doi hore avanti di, et a hore doi del di alogiasemo al Ponte de Mustafa Bassa. 23 ditto a(l) levar del sol se partisemo et a mezo giorno alogiasemo a Armalia; a hore 4 de notte se partisemo, et a di 24 ditto a mezo giorno alogiasemo a Cagiali; a meza notte seguente se partisemo et a di 25 ditto a mezo di alogiasemo in Philipopuli. 26 ditto una hora avanti (?) di se partisemo, et a hore 4 del di alogiasemo a Bazarxich (!). 27 ditto se partisemo una hora avanti di, et a 4 hore del di passasemo per il Casal de Vento, et a mezo di alogiasemo a Techie. 28 ditto se partisemo doi hore avanti¹⁾ di, et a mezo di alogiasemo in Suphia. 29 ditto ripossasemo (!) in Suphia. 30 ditto una hora avanti di se partisemo et a mezo di alogiasemo a Bazar Bristina. 31 ditto se partisemo doi hore avanti di, et a hora de vespero alogiasemo a Clissura. Primo²⁾

¹⁾ Ржк.: avati.

²⁾ Следва зачертано: ditto.

de agosto al far del di se partissemo, et a mezo di alogiassemo a Gelassinizza. 2 ditto se partissemo una hora avanti di, et a hora de vespero alogiassemo a Doiccoci. 3 ditto una hora avanti del di se partissemo, et a doi hore del di passassemo apresso Novo Bordo, et a mezo di alogiassemo al Bazar Pristina. 4 ditto se partissemo una hora avanti di, et a hore doi del di passassemo³⁾ per il Bazar Buciterna, dove è una grandissima campagna, che Milos Cobilich amazò soltan Morat. Et a hore 3 del di passassemo per il Bazar Mitrovizza, dove è un castello che fù de dexpot. Et a mezo di alogiassemo a Banza, dove è (!) doi bagni caldi. Et 5 ditto se partissemo al far del di, et a mezo di alogiassemo a Novo Bazar. 6 ditto ripossassemo a Novo Bazar. 7 ditto se partissemo doi hore avanti di, et a mezo di alogiassemo al casal Chiedovo. 8 ditto una hora avanti di se partissemo et a mezo di passassemo per San Saba. Et a hora de vespero alogiassemo a Prepoglio. 9 ditto se partissemo una hora ava(n)ti di et a hore 4 del di alogiassemo a Plevio. 10 ditto una hora avanti di se partissemo, et a mezo di alogiassemo a un calvalsara (!). 11 ditto al far del di se partissemo, et a mezo di alogiassemo a Chochia, dove ripossassemo doi hore, et poi passassemo la fiumera, et alogiassemo al casal del passo. 12 ditto a(l) levar del sol se partissemo et a mezo giorno alogiassemo al casal Ternoaluch. 13 ditto se partissemo al far del di, et a mezo di ripossassemo al'ombra de un monte de f(i)en, et a hore 22 se partissemo et a hore 24 alogiassemo a Cernizza. 14 ditto se partissemo a mezo di, et a hore 3 de notte alogiassemo a un casaluzzo. 15 ditto a(l) levar del sol se partissemo, et a vespero alogiassemo a Trebine⁴⁾. 16 ditto a mezo di se partissemo et a hore doi de notte alogiassemo a Ragusa Vecchia. 17 ditto una hora avanti di se partissemo, et a hore una del di arivassemo con l'aiuto del Salvator Cristo⁵⁾ e della Sua Santa Madre Maria a Ragusi.

Пжтеписътъ принадлежи, очевидно, на двама дубровничани, които потеглили отъ Цариградъ за Дубровникъ, придружени отъ единъ турски чаушъ (chiaus), за по-голѣма сигурность, и съ 32 коня. Отъ текста може да се установи само деня на тѣхното потегляне отъ турската столица — 16. юлий, не, обаче, и годината. На 17. тѣ пристигнали въ Силиврия (Silivrea)¹⁾, на 18. въ Чорлу (Sciurlu)²⁾, на 19. въ Люле-Бургазъ (Bugas)³⁾, а на 20. въ Хафса (Avessa)⁴⁾. По пжтя къмъ Одринъ тѣ намѣрили одного набитъ на колъ насрѣдъ пжтя. На 21. стигнали въ Одринъ (Adriano-

³⁾ Ржк.: passassemo passassemo.

⁴⁾ Поправено отъ: Trevine.

⁵⁾ Ржк.: Христо.

¹⁾ Други форми на това име по пжтеписи вж. у Ив. Д. Шишмановъ, ц. с., стр. 422, бел. 3.

²⁾ Други форми на името вж. п. т., стр. 422, бел. 2.

³⁾ Други форми на това име вж. п. т., стр. 421, бел. 4.

⁴⁾ Други форми на сщцото име вж. п. т., стр. 421, бел. 2.

poli)⁵⁾. На 22. пристигнали въ Свиленградъ (Мустафа паша, Ponte di Mustaffa Bassa)⁶⁾, на 23. въ Харманлий (Armalia)⁷⁾, на 24. въ Каялий (Cagiali)⁸⁾, на 25. въ Пловдивъ (Philiporuli)⁹⁾. Като потеглили отъ този градъ, тѣ били на 26. въ Татаръ-Пазарджикъ (Bazarxich)¹⁰⁾, минали презъ Вѣтрень (Casal de Vento)¹¹⁾ и отседнали въ Techie, вѣроятно Ихтиманъ. На 28. сжщия месецъ тѣ пристигнали въ София (Suphia), гдето почивали на 29. На 30. тѣ потеглили рано сутринъта, както обикновено, и пристигнали въ Bazar Bristina, очевидно Брезникъ¹²⁾. Оттамъ на 31. сжщия месецъ потеглили и спрѣли въ Clissura (вѣроятно с. Клисуря, Трънско). На 1. августъ били въ Gelassinizza¹³⁾, на 2. августъ въ Doiccoci¹⁴⁾. На 3. минали край Ново Бърдо (Novo Bordo; Novo Brdo)¹⁵⁾, и на полудень отседнали въ Прищина (Bazar Pristina)¹⁶⁾. На 4. августъ тѣ минали презъ Вълчи Трънь (Bazar Buciterna) и Косово поле, за което на писача е било известно, че тамъ е билъ убитъ турскиятъ султанъ Мурадъ I († 1389) отъ Милошъ Кобиличъ¹⁷⁾. Презъ сжщия день тѣ минали презъ Митровица (Mitrovizza) — тамъ авторътъ на пжтеписа споменава единъ деспотски замъкъ¹⁸⁾, — и пристигнали въ Ба-

⁵⁾ вж. сжщо п. т., стр. 421, бел. 1.

⁶⁾ вж. сжщо п. т., стр. 420, бел. 5.

⁷⁾ вж. сжщо п. т., стр. 420, бел. 4.

⁸⁾ вж. сжщо п. т., стр. 419, бел. 4.

⁹⁾ вж. сжщо п. т., стр. 419, бел. 1.

¹⁰⁾ вж. сжщо п. т., стр. 418, бел. 5.

¹¹⁾ Други форми вж. п. т., стр. 417, бел. 3. Тази форма на името се срѣща за пръвъ пжтъ.

¹²⁾ Въ пжтеписа на В. Curipeschitz, *Itinerarium...*, p. 52, се срѣща форма Pressnickh: von Straschimirowatz [Strezimirovic] nach einem schönen woll erpauten veldt, genant Snepolla, über ainen kleinen perg auf die tenckh hanndt geschlagen, khumben auf das Grachovepolle in ain stät, Pressnickh genannt...

¹³⁾ Вѣроятно Йеласница (Jelasnica) — Вранско. За отождествяването на тѣзи две имена, както и за измѣрването на нѣкои други разстояния, се възползвахъ отъ любезното съдействие на г. Г. Гунчевъ.

¹⁴⁾ Вѣроятно Dugočica (при вливането на р. Десивойка, притокъ на р. Българска Моравя).

¹⁵⁾ За значението на Ново Бърдо ср. К. Jireček, *Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des MAs (Prag 1879: Abh. König. Böhm. Ges. Wiss., VI F., Bd. 10, Classe Phil.-Gesch.-Philol., № 2)*, p. 55 sqq.

¹⁶⁾ За Прищина ср. *ibid.*, p. 86.

¹⁷⁾ Подробности за Косовската битка вж. напр. у К. Jireček, *Историја Срба* (изд. Радонић), II (Београд 1923), стр. 90 сл.

Споменътъ за Косовската битка е билъ добре запазенъ и, изглежда, нейната история е била разказвана на разнитѣ пжтешественици. Така, напр., В. Curipeschitz, *Itinerarium etc.*, p. 46 sqq., дава различни сведения за тази прочута битка на „Amschelfeldt“. Споменътъ преминалъ и се утвърдилъ сжщо и въ народната епика: ср. St. Novaković, *Die serbischen Volkslieder über die Kosovo-Schlacht (1389)*, въ *Archiv f. slav. Phil.*, III. 1878, pp. 413—462.

¹⁸⁾ За сръдновѣковната история на тази Митровица и за указания замъкъ ср. К. Jireček, *Историја Срба*, I, стр. 162; II, стр. 22; III, стр. 206; 273—274.

ниска (Banza; Banisca). Оттамъ тѣ потеглили на 5. августъ и пристигнали въ Нови Пазаръ (Novo Bazar), гдето отпочинали единъ день¹⁹⁾. На 7. тѣ тръгнали отново, а на 8. минали край известния манастиръ, въ който се намирали мощитѣ на Св. Сава²⁰⁾ и вечерята стигнали въ Преполѣ (Prepoglio; Prepolje), и на 9. августъ стигнали въ Плевлѣ (Plevio; Plevlje). На 10. вечерята тѣ преносували въ единъ кервансерай (calvalsara)²¹⁾, отдето потеглили на другия день и спрѣли за 2 часа въ Фоча (Chochia)²²⁾, после преминали рѣката Дрина. Пжтували още два дни, като носували въ колибарски селища и на 13. стигнали въ Черница (Cernizza; Crnica). Следъ двудневенъ пжтъ тѣ стигнали въ Требиняне (Trebine; Trebinje), на 16. въ Старата Рагуза (Ragusa Vecchia; Епидавъръ) и на 17. августъ пристигнали въ самия Дубровникъ (Ragusi).

Отъ Цариградъ пжтницитѣ потеглили на 16. юлий, а пристигнали въ Дубровникъ на 17. августъ. Цѣлого пжтуване, значи, съ спирањята въ София и Нови Пазаръ, траяло 33 дни, което време почти не се различава отъ обикновеното число дни, необходими за съобщенията между Цариградъ и Дубровникъ по този пжтъ²³⁾.

UN ITINÉRAIRE RAGUSAIN DU XVIe SIÈCLE (RÉSUMÉ)

L'itinéraire publié ici par l'Auteur, se trouve aux Archives du Vatican, signé AA Arm. I—XVIII. 6511, fol. 12. Il a été écrit, probablement pendant la seconde moitié du XVIe siècle, par quelque commerçant de Raguse (Dubrovnik). Le document présente un certain intérêt à cause de quelque forme géographique spéciale qu'il donne. Le voyage de Constantinople jusqu'à Raguse fut accompli, comme d'ordinaire, en 33 jours.

Ив. Дуйчевъ

¹⁹⁾ За този градъ презъ XVI в. ср. К. Jireček, Die Handelstrassen..., p. 77: ...Novipazar... war... die grösste Ansiedelung auf der ganzen Strecke von Ragusa bis Niš...

²⁰⁾ Сведения за този манастиръ вж. у К. Jireček, Die Handelstrassen..., p. 76 sqq.

²¹⁾ Въ текста, очевидно, трѣбва да се чете: caravanserai. За кервансерайтѣ ср. Jireček, Die Heerstrasse..., pp. 114—115.

²²⁾ За името на това селище сж познати разни форми: Chotča, Choza, Chozza, Gotzei, Foča. Ср. Jireček, Die Handelstrasse... p. 76; p. 40.

²³⁾ Ср. указанията у Ив. Дуйчевъ, Avvisi di Ragusa. Documenti sull'Impero turco nel sec. XVII e sulla guerra di Candia (Roma 1935: Orientalia Christiana Analecta 101), p. XX sqq.